



*Janez Gradišnik*

## V RESNICI GRE ZA ŠIROK (VELE)TOK

Recimo, da je neki Slovenec deset let živel v eni izmed anglosaških držav in se lepega dne vrnil v domovino. In ko je bil v Ljubljani, se je nekega jutra sprehodil po ljubljanskih ulicah in ni mogel verjeti svojim očem. Zdelo se mu je, kakor da je še vedno na tujem, kjer je živel toliko let – imena lokalov, napisi firm, svetlobne reklame, oglasne deske: vse je bilo v angleščini (in tu pa tam še kaj italijanskega). Kaj se je zgodilo, se je vpraševal, pa si ni znal odgovoriti.

Ta podoba je res nekoliko pretirana, a samo nekoliko. Stvari so se morale nabirati že nekaj časa, pa tega nismo opazili, in kakor čez noč z vseh strani bodojo v naš angleški napisi – brez ene dodane slovenske besede! Tako imamo nasproti glavne pošte gostinski lokal z mogočnim napisom Dairy Queen, nedaleč od njega pa sadno (ali ne vem kakšno) trgovino, ki je svoje slovensko ime spremenila v (samo angleški, zato pa ponovljen) napis »Sweet, sweet way«. In še prav posebej se za anglicizacijo Slovencev trudi (domače!) podjetje Commerce, ki v velikih oglaših ponuja »Rank Xerox The Document Company«, za katero je Commerce »Authorized Distributer«... Isti Commerce ima v Šiški prodajni lokal za zabavno elektroniko, ki se odlikuje s tem, da ima številne napise na izložbenih oknih, na steklenih napisnih skatlah in še drugačne, pa vse v angleščini, brez ene slovenske besede. V slovenščini ima le s prav majhnimi črkami na vhodnih vratih napisan delovni čas.

Kaj se vendar dogaja? Gotovo ima prav profesor Niko Košir, ko pravi, da je vzrok zapostavljanja in pačenja slovenščine »vsesplošna razpuščenost, ki jo imajo nekateri povsem brez razloga za znamenje demokratičnosti in naprednosti«. Malomarnost, ravnodušnost do usode slovenščine v javni rabi je zares vsesplošna, znamenj zanjo je nešteto. Vsakdo misli, da lahko počne z njo, kar se mu zljubi, javnost pa to mirno prenaša. Skupnost, ki svoj jezik spoštuje, recimo ne bi tolerirala početja popevkarja, ki poje o »gatah na glavi« in o »babah, ki že dolgo niso videle tiča« – tu ne gre za moralo, temveč za jezikovno neokusnost. No, to le mimogrede.

Vdor angleščine (in nekaj malega drugih jezikov) v slovenščino pa je vendarle poseben pojav, ki ga ne moremo razložiti samo z malomarnim razmerjem do materinščine. V resnici gre za širok (vele)tok, ki ima dosti rokavov. Poskusimo jih pregledati in naštetati.

1. Veliko angleških ali napol angleških besed smo dobili z gospodarskimi gibanji in procesi, pri katerih se nihče ni potrudil, da bi poiskal domačo besedo vsaj tam, kjer je to mogoče. Tako imamo naenkrat nekakšne holdinge in leasinge (le kako se to izgovarja?), pa menedžerje in menedžment in še vrsto podobnih izrazov. Prepričan sem, da bi se večina dala izraziti po slovensko, kakor smo jih v preteklosti

poslovenili nešteto. Takšno nekontrolirano sprejemanje tujih izrazov kaže prezir do domače besede.

2. Drugo so imena podjetij in izdelkov, ki prihajajo k nam. Če tuje podjetje odpre pri nas podružnico, seveda ne moremo zahtevati, naj spremeni svoje ime, lahko pa zahtevamo, da ga označi (pojasni, dopolni) s slovenskim imenom ali napisom. Podobno velja tudi za tuje izdelke, ki se prodajajo pri nas. Nedopustno je, da jih tuje firme ponujajo in prodajajo brez ene slovenske besede.

3. Za zdaj pa je delež tujih podjetij pri pačenju slovenščine še majhen, zakaj poglobitni delež pri angleženju našega izražanja nosijo *Slovenci sami*. Tistih, ki to delajo, je dolga vrsta in segajo v razne družbene plasti. Spomnimo se samo tovarn, ki izdelujejo zdravila in kozmetične izdelke – koliko je pri njih izdelkov s tujimi, resda dostikrat francoskimi, a pogosto tudi angleškimi in še drugače tujimi imeni! Kakor da je vse to namenjeno (pretežno) tujemu kupcu in ne domačemu! Slovenci tudi dajejo svojim starim in novim podjetjem velikokrat tuja imena – včasih ima človek občutek, da je dobro vsako ime, *samo da ni slovensko*. Če ne morejo drugega, spremenijo domače ime »toplice« ali »zdravilišče« v »terme«, samo da bi bilo drugače, ne po domače.

Naj nihče ne misli, da so od angleščine (in drugih tujih jezikov) obsedeni samo t.i. poslovni ljudje. Ljudje iz razumniških krogov, kulturni delavci, niso dosti boljši. V članku, ki poroča o težavah t.i. Mreže za Metelkovo, torej izrazito kulturniške zadeve, sem našel ime ustanove, ki se (tudi) ukvarja s tem »projektom« – to je »Open Society Fund«. Ali: serijo likovnih monografij bo začelo izdajati podjetje EWO iz Ljubljane, in ta EWO pomeni »East-West Operation«. Takih imen bi se našlo še *nemalo*, ko bi človek sistematično spremljal objave v tisku.

Za nekatere angleške besede se nam je posrečilo najti dobre domače ustreznice. »Zabojnik« se je še kar uveljavil, zatika se najbolj pri velikih zabojnikih, ki prihajajo z ladij. »Pršilo« pa se ne more prav prijeti, ker tisti, ki te reči pri nas izdelujejo, ponujajo in prodajajo, vztrajno uporabljajo »spray« ali »sprej«.

Včasih ima človek občutek, da izobraženci kar zavidajo »poslovnežem«, da imajo toliko angleških imen, in se jim skušajo vsaj nekoliko pridružiti. Kako bi si bilo mogoče sicer razlagati, da so si na mariborski univerzi ustanovili »borzo zaposlitvenih možnosti«, ki so ji dali ime »top job«, in da prav tako v Mariboru obstaja ustanova za priskrbovanje raznih vstopnic, ki ji pravijo »hot tickets«!

Na drugem mestu sem že zastavil vprašanje o ljudeh, ki uganjajo to anglizacijo slovenskega sveta. Kakšna je njihova miselnost, kaj si obetajo od svojega početja? To še posebno velja za poslovne ljudi, ki z napisi in oglasi ponujajo svoje blago. Vse to je vendar namenjeno *Slovencu, slovenskemu kupcu*, zakaj si mislijo, da ga morajo nagovarjati v angleščini? Če si firma, kakor sem jo navedel spredaj, napiše kot svojo odliko, da je »authorized dealer«, tega velika večina morebitnih kupcev ne bo razumela – kakšna je potem korist takega napisa? Ali samo to, da se imenitno sliši ali bere? »Pooblaščen prodajavec« ali kaj podobnega pa bi zvenelo vsakdanje, revno? Ali pa tisti, ki si je izmislil »sweet, sweet way« – v resnici je prav ta angleški napis banalen in plehek, vsak drug napis bi bil boljši, tudi če bi bil v »revnem domačem jeziku«.

Če se mlačna ravnodušnost (da ne rečem duševna lenoba) slovenskega izobraženca v razmerju do naše materinščine vidi kje pri eni sami besedi, potem je ta beseda »imidž«. Zares, angleška beseda je bila sprejeta v naš jezik brez najmanjše potrebe, saj imam zanj povsem ustrezen izraz *podoba*. In povrh je bila sprejeta v popačeni obliki, v glasovni sestavi, ki je nasprotna slovenskemu oblikovanju besed – narejena po načelu, da vzameš tujo besedo in jo zapišeš z našimi črkami, pomen

pa se bo že uganil. Pa se prav med šolanimi Slovenci na veliko uporablja, deloma iz malomarnosti in s posnemanjem drugih, deloma iz golega snobizma, ker se uporabnikom zdi, da je (kakor vsaka tuja beseda) bolj imenitna.

Življenje jezika v javni rabi je takšno, da vsakdo izmed nas lahko spremlja samo en del, nekdo večjega, kdo drug manjšega. Najbrž je tu poglavitni vzrok, da večina sploh ne opazi, kaj se s tem jezikom dogaja. Tako se je tudi počasna anglizacija našega izražanja razvijala počasi, čeprav vsem na očeh, ne da bi bil kdó povzdignil glas proti njej. Ko smo se je zavedeli, je bilo že zelo pozno, saj je stanje, kakršno imamo danes, prava jezikovna katastrofa. Zgledi, ki sem jih navedel sprejaj, so le delček resnice. Kakšna je ta resnica, o tem se lahko prepriča vsakdo sam, potrebno je le, da nekoliko polista po kakem časopisu, ki objavlja oglase, pa bo imel kaj videti. Ker mi ravno leži pri pisalnem stroju zadnja številka Telstara, sem obrnil prvi list – na drugi strani je oglas za »Electro« d. o. o. (zakaj ne more biti Elektra?), za podjetje Meglič telecom, in še za »Sipress« d. o. o., ki izdeluje štampljke in tiska ... Ko bi pogledal kam drugam, ne bi bilo nič drugače.

Kar zadeva jezik, smo dopustili, da smo prišli v stanje anglosaške kolonije. Ob tako poraznem stanju so smešna vsa naša prizadevanja po jezikovnih rubrikah in kotičkih, kjer razlagamo, kako bi se kaj bolje reklo po slovensko, ko pa se bližamo stanju, v katerem se bo v velikem odseku javnosti komaj še kaj reklo po slovensko. In enako smešno se bere, ko dobro misleč dopisnik v Slovincu pravi: »Raba slovenskega jezika v Republiki Sloveniji je ustavno zaščitena« – le kako je zaščitena?

Posameznik v takem položaju ne bo nič opravil. Potrebna je široka akcija, ki bo natančneje in obširneje ugotovila dejansko stanje, potem pa poiskala pota in načine, da domačemu jeziku povrnemo položaj, ki mu gre.

Dokler nihče ni raziskal *miselnosti*, ki je pripeljala jezik v to stanje, tudi ni misliti, da bi kaj dosegli s propagiranjem pravih jezikovnih nazorov. *Takoj* pa je mogoče ukreniti vse, kar je potrebno, da se to početje ne bo nadaljevalo. Čisto prav je namreč napisal Stane Ivanc v Delu: »... če se ljudem ne da ukazati, kakšne besede naj spravljajo iz ust, bi se vendarle dalo kaj narediti, da ne bi tisočera nova podjetja in izdelki imeli tako slaboumnih tujih imen.« Z drugimi besedami povedano: nujno je, da se slovenščina v javni rabi zavaruje s posebnim zakonom in z ustrežno ustanovo.

O tem, kako naj bi to storili, sem že dovolj obširno pisal v Književnih listih. Tu bi samo še zavrnil očitke tistih, ki so zmeraj proti, brž ko slišijo predlog, da bi bilo treba slovenščino zavarovati z zakonom. Vedno znova nam trdijo, da se drugod ne bojijo vdiranja angleščine ali amerikanščine v domači jezik, češ da se jim zdi škoda neznatna. Tako sem še pred kratkim bral v nekem našem listu, da so tudi Francozi opustili kampanjo proti tistem, kar imenujejo »tout-anglais«. Resnica pa je prav nasprotna. Kakor sem videl v najnovejši številki revije Esprit, se je poleti 1992 skupina francoskih intelektualcev vnovič obrnila proti vdiranju angleščine v Francijo in svoj poziv naslovila prav na predsednika države. Francoski zgled nas torej ne odvrča od obrambe naše materinščine, temveč nas pri tem podpira.